

Takk våre diplomater, ikke EØS-avtalen

Helt siden det ble annonsert at Norge var unntatt EUs eksportrestriksjonsregime for medisinsk beskyttelsesutstyr 19. mars har utenriksministeren og medlemmer av Høyre fastslått at dette er takket være EØS-avtalen. Det er uredelig. Dersom vi skal takke noe for unntaket, må det være norske og sveitsiske diplomater i Brussel.

I sin redegjøring til Stortinget 5. mai utdypet utenriksminister Ine Eriksen Søreide om forløpet etter at EU annonserte sine restriksjoner, og medisinsk utstyr ble stoppet på Svinesund 15. mars. Der ble det sagt at Norges posisjon i diskusjoner med EU-kommisjonen i Brussel var at denne ordningen var i strid med EØS-avtalen. Det var tydeligvis Kommisjonens representanter uenig med, ettersom saken måtte eskaleres til politisk nivå. Hadde jussen vært klar, ville Norge vært unntatt fra starten, eller så hadde Kommisjonens representanter innrømmet feilen ved første anledning.

Da unntaksforordningen var på plass var det ingen innrømmelser hva gjelder EØS-avtalen å spore fra Kommisjonen. Det ble i stedet fremhevet at det var kontraproduktivt å ha restriksjoner mot alle EFTA-land, da verdikjedene for produksjon av medisinsk utstyr ofte inkluderte oss. EØS-avtalen eller forpliktelser ble ikke nevnt.

For å kunne si at EU foretar seg noe "takket være EØS-avtalen" bør det være redelig å kunne forvente at to vilkår ligger til grunn; at EU er rettslig forpliktet av EØS-avtalen og at vi ikke kunne fått samme resultat med en annen tilknytningsform som er mindre overnasjonal. Det følger logisk. Ingen av disse vilkårene er oppfylt når det gjelder unntaket vårt fra eksportrestriksjonene.

Nå er verken Kommisjonen eller Norge endelig myndighet på hvordan EØS-avtalen skal forstås, det er det EFTA-domstolen og EU-domstolen, som har, men i en krisesituasjon er det ganske viktig at Kommisjonen og Norge er enig om jussen i EØS-avtalen, noe Kommisjonen ikke var i dette tilfellet. Videre er det mye som tyder på at Kommisjonen hadde rett i at det ikke var et brudd på EØS-avtalen. Mye av grunnen for at eksportrestriksjonsregimet kom på plass til å begynne med var for å løse en handelsmessig floke innad i EU. Der hadde land etter land innført eksportrestriksjoner som også rammet andre EU-land, noe som skapte problemer med hele produksjonskjeden. European Journal of International Law (EJIL) slår fast relativt skråsikkert at slike eksportrestriksjoner er lovlige ihht. EUs egne traktater, da det er for å beskytte menneskeliv.

EØS-avtalen har også slike unntak. Det at Kommisjonen gikk for løsningen om å flytte eksportrestriksjonene til EUs yttergrense for å prøve å få land til å lette på sine restriksjoner vis-a-vis andre EU-land, i stedet for å slå fast at det var snakk om tydelige

brudd på EUs traktater, viser at Kommisjonen i det minste var usikre på jussen. Videre er det ulogisk å forvente at EU skal gi Norge og andre EFTA-land unntak med mindre vi også forpliktet oss til eksportrestriksjoner. Hvis ikke blir EFTA-land en bakvei for hele eksportrestriksjonsregimet. At det måtte foreligge en forpliktelse fra Norges side som forutsetning for å bli med i regimet og at vi ikke hadde en uforbeholden rett til å bli unntatt virker som en relevant innsigelse dersom denne saken hadde kommet til EU-domstolen. En slik forpliktelse fra EUs side ville vært et brudd på EUs suverenitet, ironisk nok.

EFTA inkluderer som kjent også Sveits, som ikke er et medlem av EØS-avtalen. At Sveits, med sine betydelig mindre overnasjonale avtaler med EU fikk samme unntak og ble helt og holdent likebehandlet med EØS-landene, viser at dette unntaket hadde lite med EØS-avtalen å gjøre. Ifølge EJIL var det sannsynligvis sveitsisk diplomati som sikret hele EFTA-familien unntaket.

Hele sagaen om EFTA-landenes unntak fra EUs eksportrestriksjoner på medisinsk utstyr handler om realpolitikk, solidaritet, økonomisk effektivitet, gjensidig interesse og godt diplomatisk håndverk, ikke EØS-avtalen. Videre bør ikke regjeringen med utenriksministeren og Høyre i spissen være så høye i hatten. Regjeringen har selv innført strenge eksportrestriksjoner mot EU ved å forby helsepersonell å forlate landet. Heldigvis er det helt lov iht. EØS-avtalen, og et svært lurt tiltak.